

single security area, and the economy in general, may be applied side by side with basic econometric models, an overall function and arguments of which are, respectively, a real GDP growth rate and fundamental indicators of a respective (foreign) economic security area. As far as an integral indicator is concerned, it suppresses to an extent the real factors of its variation and requires further analysis of its components practically deteriorating the value of integration of criteria.

The article reports on results of the basic econometric model development for assessing a security level of a foreign economic security area under the changes of a real GDP growth rate, depending on the change of annual growth rate of exports of goods and services in U.S. dollars (%), as well as on the annual growth of a foreign direct investment share (balance) in GDP (percentage points).

A range of proposals is formulated concerning the strengthening of Ukrainian foreign economic security supporting system in the nearest future.

Key words: foreign economic security, integral indicator, econometric model.

Стаття надійшла 9 грудня 2015 р.

УДК 658.5

**Н. Я. Михаліцька,
Х. І. Цвайг**

ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА У ПІДПРИЄМНИЦТВІ

Розглянуто основні компоненти інтерфейсної сфери – торгівлю, транспортні операції, зберігання продукції. Проаналізовано основні екологічні функції торгівлі в управлінні природним середовищем, виділено спектр інструментів, які забезпечують їх виконання. Досліджено систему еколого-економічних відносин, що виникають як на підприємстві, так і з іншими підприємствами, державою, споживачами у реалізації тієї чи іншої товарної політики.

Визначено сутність логістичних методів управління, яка полягає у мінімізації екодеструктивного впливу на довкілля і забезпеченні охорони навколишнього природного середовища.

Ключові слова: торговельне підприємство, екологічна безпека, логістичне управління.

Постановка проблеми. Останнім часом серед функціональних складових економічної безпеки помітно посилюється роль екологічної компоненти. Адже проблему охорони екологічної безпеки суспільства від суб'єктів господарювання, що реалізують виробничо-комерційну діяльність, можна вирішити через розробку і ретельне дотримання

національних (міжнародних) норм мінімально допустимого вмісту шкідливих речовин, які потрапляють у навколишнє середовище, а також дотримання екологічних параметрів продукції, що виробляється [1].

Стан дослідження. Аналіз літературних джерел засвідчує, що теоретичні й науково-методичні підходи до еколого-економічних оцінок антропогенного впливу на стан навколишнього середовища охоплюють, як правило, лише сфери виробництва і споживання [1–6]. Поза увагою залишається інтерфейсна сфера, яка є об'єднувальною ланкою між виробником і споживачем.

Мета статті – розглянути комплексні процеси, пов'язані із забезпеченням екологічної безпеки підприємства.

Виклад основних положень. Сутність процесу забезпечення екологічної безпеки підприємства можна виразити у вигляді функції такого типу:

$$F(Z, Q, m) \rightarrow \min,$$

де Z – витрати на заходи для дотримання екологічних норм; Q – втрати від штрафних санкцій за порушення екологічних норм; m – втрати від закриття для підприємства ринків інших держав із більш жорсткими нормами екологічної чистоти товарів.

За характером виникнення можна вирізнити три основні компоненти інтерфейсної сфери: торгівлю, транспортні операції, зберігання продукції [2]. В процесі аналізу впливу логістичної діяльності торговельних підприємств на навколишнє середовище необхідно враховувати ці три компоненти.

Вплив саме торгівлі на стан навколишнього природного середовища як свого роду «суперпровідника», що пов'язує різні стадії економічних процесів, регіони, нації та країни в єдину комунікаційну мережу, якою можуть передаватися будь-які мотиваційні імпульси, досліджується в роботі В. В. Сабадаш [3].

Автор класифікує основні екологічні функції торгівлі в управлінні природним середовищем і виділяє спектр інструментів, які забезпечують їх виконання (рис. 1).

Дослідженню впливу господарсько-торговельної діяльності на стан довкілля присвячені праці О. О. Павленко, яка вважає, що сфера торгівлі істотно не забруднює навколишнє середовище. Однак потенційно вона є потужним фактором (регулятором) виникнення екологічних проблем, оскільки посідає центральне місце у регуляції потоків товарів і грошових коштів [4].

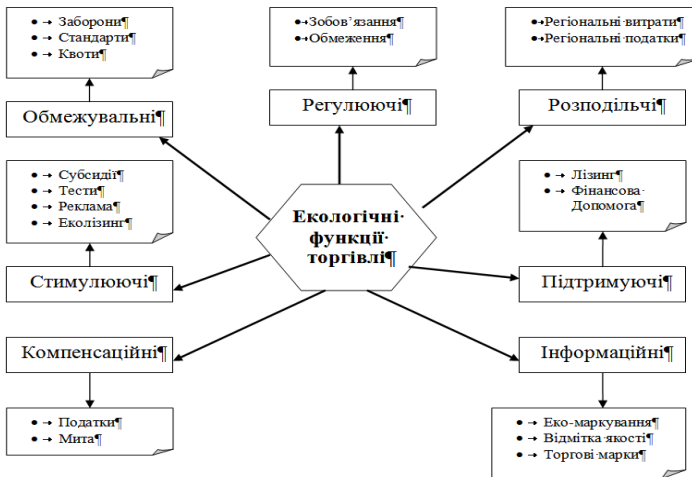

Рис. 1 Класифікація екологічних функцій торгівлі та інструментів, що їх реалізують [3]

Досліджуючи вплив інтерфейсної сфери на довкілля, значну увагу науковці приділяють впливу такої її компоненти, як транспорт, оскільки його частка у загальному обсязі викидів шкідливих речовин в атмосферу від стаціонарних і пересувних джерел становить близько 70%, що перевищує частку будь-якого іншого виду економічної діяльності. До кола транспортних чинників належить стан транспортних шляхів сполучення і види транспорту, що використовуються для перевезення товарів. Для того, щоб забезпечити безперерійне та економічно ефективне функціонування процесу руху товару, необхідна наявність добре розвинутої транспортної мережі, оптимальна структура парку транспортних засобів (наявність певної кількості спеціалізованого транспорту, транспортних засобів різної вантажопідйомності і т. д.), оптимальні маршрути доставки товару тощо.

Формування теоретичних і методичних основ створення дієвого еколого-економічного механізму управління торговельним підприємством як логістичною системою передбачає дослідження системи еколого-економічних відносин, що виникають як на підприємстві, так і з іншими підприємствами, державою, споживачами у реалізації тієї чи іншої товарної політики. На рис. 2 представлена схема управління логістичною системою торговельного підприємства з урахуванням екологічних факторів, обґрунтована Ю. В. Чортюк [5].

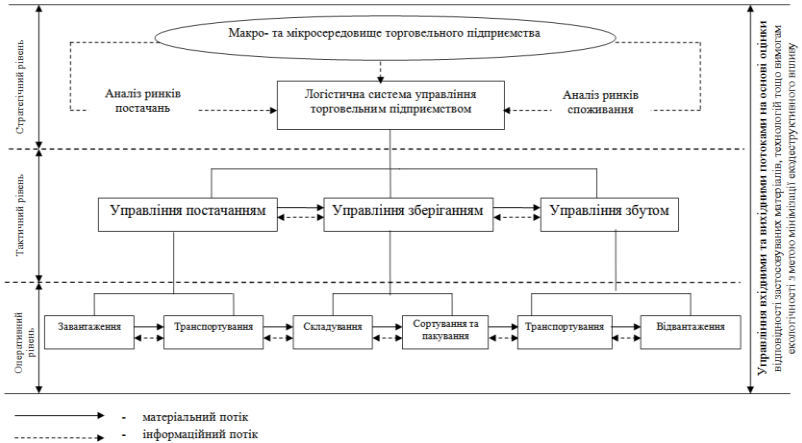

Рис. 2 Управління логістичною системою торговельного підприємства з урахуванням екологічних факторів [5, с. 156]

Згідно із цією схемою виокремлюються три рівні управління логістичною системою: оперативний, тактичний і стратегічний, кожен із яких передбачає вибір відповідних цілей, вирішення відповідних завдань і виконання певних операцій.

Управління на стратегічному рівні пов'язане з аналізом та оцінкою інформаційних потоків, які в подальшому є основою для формування матеріальних (товарних) потоків.

Тактичний рівень передбачає управління потоковими процесами логістичної системи торговельного підприємства за відповідними підсистемами – постачання (закупівлі), зберігання та збуту товарів. На оперативному рівні здійснюється оцінка відповідності застосовуваних матеріалів, технологій тощо вимогам екологічності за відповідними логістичними операціями.

Очевидно, що необхідність урахування впливу макросередовища на управління логістичною системою торговельного підприємства обумовлена вирішальною роллю держави у законодавчому забезпеченні та регулюванні підприємницьких процесів. Також слід ураховувати, що сьогодні в економіці України набувають визнання глобалізаційні процеси, які поширюють дію міжнародних стандартів, зокрема екологічних. Важливим є поступове удосконалення інформаційних каналів і транспортного сполучення, які дозволяють забезпечувати товарами весь світ.

Аналіз ринку постачань передбачає вибір постачальників товару, який має здійснюватися з використанням не лише критеріїв якості, витрат і строків, а й з урахуванням екологічної прийнятності товару. Так званий аудит постачальників, що передбачає перевірку замовником виконання екологічних вимог, а також стандартизованого переліку екологічних і якісних характеристик продукції, може сприяти реалізації підсистеми постачання, орієнтованої на охорону навколишнього середовища.

Від постачальників можна очікувати принаймні надання компетентної інформації щодо складу і можливої побічної дії товару. Постачання виступає функцією підприємницької діяльності, яка найбільш пов'язана з функцією охорони довкілля як постачальника товарів і ресурсів.

Екологічна орієнтація сфери постачання проявляється у наданні екологічно прийнятних товарів, які використовує підприємство для подальшого продажу у роздрібну мережу.

Для ефективної екологічної політики постачання має особливо велике значення, оскільки екологічно оптимальне постачання дозволяє мінімізувати навантаження на навколишнє середовище з моменту його початкового виникнення.

Найперше необхідно визначити потребу торговельного підприємства у товарах за видами, кількістю і якістю. Ця потреба залежить від попиту споживачів і замовлень роздрібних торговців. Відтак здійснюється аналіз ринкової ситуації (умов договорів із виробниками чи крупними торговцями: цін, умов оплати і доставки, якість тощо), обирається найкраща пропозиція, здійснюється замовлення товарів і їх контроль.

Метою природоохоронних дій у сфері зберігання є подальше усунення чи запобігання навантаження на довкілля. Це може бути реалізовано шляхом підвищення економічності використання ресурсів (наприклад, використовуваних у здійсненні сортувальних і пакувальних робіт), використання технологій, що зменшують шкідливий вплив на довкілля тощо.

Завдання еколого-економічного управління у сфері збуту полягає в управлінні реалізацією товарів і упровадженням їх у роздрібну мережу чи до споживача з максимальним забезпеченням зменшення навантаження на навколишнє природне середовище. Умови екологічно орієнтованої політики збуту визначаються факторами державного і міжнародного регулювання у сфері охорони довкілля, вимогами суспільства загалом і споживачів, екологічною активністю у сфері досліджень і розробок нових природоохоронних технологій і спрямованих на охорону навколишнього середовища.

Вимоги ринку вимагають від торговельних підприємств швидких і точних поставок невеликих партій товару, що часто обумовлює нерентабельність транспортного обслуговування. Ці вимоги виявляються у формі громадських ініціатив і організацій з охорони природи і виражаються через засоби масової інформації. У результаті дії цих факторів виникає вплив на підприємство щодо скорочення і перекладення на себе зовнішніх витрат. Сюди також можна віднести вимоги партнерів під час збуту товарів, коли споживач чи торговий партнер озвучують претензії чи побажання стосовно екологічності товару. Також до таких факторів можуть уходити природоохоронні дії конкурентів і попит на екологічні товари.

Заходи з формування торговельним підприємством іміджу екологічно нешкідливого товару виражаються у підборі відповідної упаковки, що зменшує кількість використовуваних ресурсів, збільшує частоту її використання тощо. Водночас доцільне залучення рекламних служб, які намагаються представити екологічні характеристики товару як додаткові переваги під час його купівлі, підвищують рівень ознайомлення суспільства з екологічною проблемою, посилюють його екологічну сумлінність.

Висновки. Орієнтація управління торговельними підприємствами на екологізацію своєї діяльності потребує зміни традиційних логістичних методів управління на екологічно спрямовані, сутність яких полягає у мінімізації екодеструктивного впливу на довкілля і забезпеченні охорони навколишнього природного середовища шляхом зменшення обсягів викидів шкідливих речовин в атмосферу, використання екологічного транспорту, врахування екологічного чинника у розміщенні складських приміщень, фінансування заходів природоохоронного призначення з метою формування сприятливого іміджу у споживачів і контрагентів.

1. Горлачук В. В. Економіка підприємства: навчальний посібник / В. В. Горлачук, І. Г. Яненко. – Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2010. – 344 с.

2. Мельник Л. Г. Екологічна економіка: підручник / Л. Г. Мельник. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2003. – 348 с.

3. Сабадаш В. В. Экономические инструменты экологизации торговых процессов: дис. ... канд. экон. наук: 08.08.01 / В. В. Сабадаш. – Сумы, 1998. – 144 с.

4. Павленко Е. А. Эколого-экономическая оценка взаимодействий в хозяйственно-торговой деятельности: дис. ... канд. экон. наук / Е. А. Павленко. – Сумы, 2005. – 164 с.

5. Чортюк Ю. В. Еколого-економічний механізм управління логістичною системою торговельного підприємства: дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.06 – економіка природокористування та охорони навколишнього середовища / Ю. В. Чортюк. – Суми: Сумський державний університет, 2010. – 210 с.

6. Шевчук О. В. Інноваційна діяльність на внутрішньому ринку України в контексті забезпечення конкурентних переваг національної економіки / О. В. Шевчук // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2014. – № 2 (20). – С. 113–117.

Михалицкая Н. Я., Цвайг Х. И. Экологическая безопасность в предпринимательстве

Рассмотрены основные компоненты интерфейсной сферы – торговлю, транспортные операции, хранение продукции. Проанализированы основные экологические функции торговли в управлении средой, выделено спектр инструментов, которые обеспечивают их выполнение. Исследована система эколого-экономических отношений, возникающих как на предприятии, так и с другими предприятиями, государством, потребителями при реализации той или иной товарной политики.

Определена сущность логистических методов управления, которая заключается в минимизации экодеструктивного влияния на окружающую среду и обеспечении охраны окружающей природной среды.

Ключевые слова: торговое предприятие, экологическая безопасность, логистическое управление.

Mykhalitska N. Ya., Tsvaig Kh. I. Environmental safety in business

The article describes the main components of the interface aspect such as commerce, transport operations, storage of products. It analyzes the main environmental functions of commerce in managing the environment and emphasizes a range of tools used to perform them.

It studies a system of environmental and economic relationships arising at an enterprise and with other enterprises, the state, and customers in the course of implementing a product policy.

The article defines the role of the state in the legislative support and regulation of business processes, an impact of the macro environment on the management of a commercial entity's logistic system.

It examines the importance of auditing borrowers, implying a customer's verification of environmental requirements as well as a standardized list of environmental and qualitative characteristics of products and its impact on the implementation of the supply subsystem focused on environmental protection. The article looks at supplies as a function of business activities most associated with the function of environmental protection as a supplier of goods and resources because environmentally optimal supplies permit to minimize the burden on the environment since it arises.

The article explains the purpose of actions aimed at environmental protection in the area of storage, elimination, or prevention of the burden on the environment by improving the economic efficiency of the use of resources, the use

of technologies reducing a harmful environmental impact. It describes the terms of an environmentally friendly sales policy using factors of state and international regulation in the area of environmental protection, requirements of society in general and customers, environmental activity in the field of research and development of new environmental technologies aimed at environmental protection.

The essence of logistic management methods aimed at minimizing the eco-destructive environmental impact and environmental protection has been defined.

Key words: *commercial entity, environmental safety, logistic management.*

Стаття надійшла 4 листопада 2015 р.

УДК 331.101.262

І. П. Мойсеєнко

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОЕКТУВАННЯ РОЗВИТКУ МЕЗОЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

Визначено системні особливості функціонування мезоекономічних систем, які визначають напрями суспільних трансформацій. Описано системні характеристики та об'єкти дослідження мезосистем.

Виявлено, що якість сучасної складності економічних процесів вимагає нових інструментів адекватного прогнозування й контролю, які доповнюють або узгоджують інтереси безпеки і допомагають впливати на ухвалені рішення щодо розвитку. Доведено необхідність використання синергетичних принципів управління трансформаціями.

Обґрунтовано етапи та напрями проектування розвитку мезосистем з урахуванням параметрів безпеки, потенціалу та сталого розвитку.

Ключові слова: *мезосистема, системні трансформації, системні характеристики, напрями суспільних трансформацій, проектування розвитку.*

Постановка проблеми. У теоретичному аспекті актуальність означеного у темі статті питання обумовлюється необхідністю розробки методологічного інструментарію трансформаційних змін в економічних системах різного рівня. У прикладному аспекті – об'єктивною необхідністю збалансування розвитку територій, що вимагає здійснення відповідних наукових досліджень, розробки та реалізації нових організаційно-управлінських механізмів регуляції розвитку територій.

Проблеми управління розвитком мезосистем визначаються: складністю соціально-економічних систем, сучасних кризових процесів, механізмів і технологій керування ними; низьким рівнем управління економічними процесами з боку урядових структур; відсутністю